

ТЕМА 9

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

9.1. Організація процесу управління ризиками

Загальна схема управління ризиками. Основне завдання всіх систем управління ризиками в будь-якій області діяльності полягає в найбільш ефективному використанні досягнень науки і наявних обмежених коштів, щоб зробити результати діяльності максимально передбачуваними, тобто скоротити наскільки можливо невизначеність щодо даних результатів.

Управління ризиками – це складний процес, що включає в себе кілька кроків або етапів, які не завжди виконуються послідовно. Ризик-менеджмент – безперервний процес, в якому одночасно на регулярній основі здійснюється виявлення та аналіз ризиків, їх вимір, пошук способів роботи з ними і оцінка ефективності вже прийнятих заходів.

Загальна схема управління ризиками однакова для будь-яких організацій, підприємств, соціальних систем, окремих людей. Вона базується на традиційному підході до вирішення будь-якої проблеми:

- постановка задачі;
- збір інформації для вирішення;
- прийняття рішення;
- виконання рішення;
- контроль виконання та коригування.

Система управління ризиками складається з декількох кроків (етапів):

Крок 1. Визначення цілей організації.

Крок 2. Усвідомлення необхідності управління ризиками та прийняття рішення про створення системи ризик-менеджменту.

Крок 3. Визначення цілей і вимог до системи управління ризиками. Крок

4. Визначення обмежень для системи управління ризиком.

Крок 5. Ідентифікація ризиків.

Крок 6. Вимірювання (кількісна оцінка) ризиків. Крок 7. Визначення критеріїв значущості ризиків. Крок 8. Ранжування ризиків за значимістю.

Крок 9. Аналіз можливих заходів управління ризиками. Крок 10. Вибір заходів обробки ризиків.

Крок 11. Реалізація обраних заходів обробки ризиків. Крок 12. Моніторинг результатів управління ризиками. Крок 13. Коригування системи управління ризиком.

Цілі системи управління в разі реалізації ризику та їх зміст.

Організація створює систему управління ризиками для забезпечення можливості досягнення необхідних результатів, незважаючи на наявність ризиків.

Всі вимоги, що пред'являються до системи управління ризиками, діляться на дві категорії:

- 1) вимоги на етапі до реалізації ризику;
- 2) цілі, які повинні бути досягнуті в разі реалізації ризику.

Залежно від стратегічних завдань організації, особливостей її діяльності, відносини керівництва до ризику і наявних ресурсів перед системою управління ризиками можуть бути поставлені наступні цілі, які потрібно досягти в разі реалізації ризику:

- 1) виживання організації;
- 2) безперервність діяльності;
- 3) збереження прибутку;
- 4) стабільність показників;
- 5) продовження зростання.

Вимоги до системи управління ризиками. Система управління ризиками є допоміжною по відношенню до основної діяльності організації, тому на етапі, поки ризики ще не реалізувалися, вона повинна:

- 1) забезпечувати прийнятний рівень ризику;
- 2) не створювати невиправданих витрат;
- 3) не порушувати законність.

9.2. Елементи системи управління ризиками

Оцінка ризику. Ідентифікація ризиків. Ідентифікація ризиків це початковий етап системи заходів з управління ризиками, що полягає в систематичному виявленні ризиків, характерних для певного виду діяльності, і визначенні їх характеристик.

Ідентифікація ризику – процес знаходження, складання і опису елементів ризику.

Основні елементи ризику:

- причини, що призводять до настання небезпечного явища;
- небезпечні явища (події), що впливають на об'єкт;
- види впливу, які можуть привести до зміни стану об'єкта;
- наслідки, які становлять втрати через вплив, і їх оцінку з боку суб'єкта;

– фактори ризику, що впливають на ймовірність реалізації ризику і тяжкість наслідків.

Внутрішні джерела інформації для ідентифікації ризиків. Всі використовувані джерела інформації по відношенню до організації діляться на внутрішні і зовнішні. Усередині підприємства відомості, необхідні для ідентифікації ризиків, можна отримати в результаті:

- 1) вивчення документів;
- 2) інспекції (огляду);
- 3) спілкування з співробітниками.

Зовнішні джерела інформації для ідентифікації ризиків. Крім внутрішніх каналів існує цілий ряд сторонніх (зовнішніх по відношенню до підприємства) осіб та організацій, які можуть дати необхідну інформацію для аналізу ризиків, і навіть провести його самостійно:

- страхові організації;
- державні органи, які здійснюють нагляд у окремих областях діяльності;
- спеціалізовані організації, що займаються оцінкою ризиків.

Поняття вимірювання (кількісної оцінки) ризику. При управлінні ризиками їх доводиться порівнювати між собою за ступенем небезпеки, яку вони представляють для організації. Для цього кожному ризику ставляться у відповідність певні чисельні значення, що характеризують його силу (ступінь, рівень).

Основні заходи ризику – його ймовірність і наслідки. Ймовірність характеризує ступінь можливості або ступінь впевненості суб'єкта в настанні ризику, а наслідки – ступінь зміни стану об'єкта внаслідок реалізації ризику. Процес визначення їх значень є вимір або кількісну оцінку ризику.

Вимірювання (кількісна оцінка) ризику – процес присвоєння значень ймовірності і наслідків ризику.

Кількісна оцінка не завжди може бути суворою. Коли немає можливості висловити ймовірність чисельно, використовують якісно-кількісні значення ймовірності (наприклад, 1 – «малоймовірно», 2 – «ймовірно», 3 – «дуже

ймовірно» тощо). Як і слідства, які погано піддаються кількісному вимірюванню (наприклад, фізичні і моральні страждання, втрата витворів мистецтва тощо), Виражаються аналогічним чином (наприклад, 3 – «дуже важкі», 2 – «помірні», 1 – «легкі» тощо).

Методи вимірювання ризику. Кількісна оцінка ймовірності і наслідків (або розподілу випадкових величин, за допомогою яких моделюється ризикова ситуація) може здійснюватися різними методами, вибір яких залежить від обсягу доступної, в тому числі статистичної, інформації про ризик і необхідної точності оцінок. Також доводиться враховувати фактичний рівень ризику. Чим менше вірогідність настання, тим важче виміряти ризик.

Загальний принцип при виборі методів вимірювання зводиться до максимально можливого використання доступних статистичних даних. Якщо їх немає, вони недостатні або непридатні, фактичний матеріал замінюється теоретичними гіпотезами або експертними оцінками.

Виділяють чотири групи методів кількісної оцінки ризиків:

- 1) статистичні;
- 2) ймовірнісно-статистичні;
- 3) теоретико-ймовірнісні;
- 4) експертні.

Регулювання ризику. Регулювання ризику – сукупність методів, спрямованих на цілеспрямовану зміну характеристик ризику, зокрема його ймовірності, наслідків та (або) передбачуваності.

Регулювання ризику об'єднує такі методи обробки:

- 1) ухилення від ризику;
- 2) зменшення ризику, в тому числі:
 - попередження (зменшення ймовірності) ризику;
 - зменшення наслідків;
 - поділ і дублювання ризику;
- 3) передача ризику з метою регулювання.

Попередження ризику і зменшення наслідків.

Попередження (щоб запобігти) ризику – сукупність заходів, спрямованих на зменшення ймовірності (частоти) реалізації ризиків, але не виключають повністю її можливість.

Зменшення (пом'якшення) наслідків – сукупність заходів, спрямованих на зменшення наслідків у разі реалізації ризику.

Фінансування ризику. Поняття фінансування ризику в спеціальній літературі має два трактування: у широкому сенсі – планування та здійснення витрат по управлінню ризику; у вузькому сенсі – передбачення і (або) формування джерел коштів для покриття випадкових збитків.

Страховання в ризик-менеджменті.

Страховання в ризик-менеджменті – це процес формування і використання страхового фонду певною групою осіб, які мають страховий інтерес, обумовлений ризиковими обставинами часу і місця.

Моніторинг та коригування системи управління ризиками.

Моніторинг – обов'язковий елемент системи управління ризиками.

По-перше, він потрібен для підтвердження, що отримані результати управління ризиками відповідають очікуванім. По-друге, моніторинг дозволяє своєчасно виявити зміну ситуації і необхідність коригування самої системи.

У процесі перевірки реалізації системи управління ризиками, як в будь-якому процесі контролю, можна виділити три етапи:

- 1) встановлення стандартів, що визначають критерії, за якими можна судити про успішне управління ризиками;
- 2) порівняння фактичного стану справ з даними стандартами;
- 3) виправлення тих моментів, які не відповідають стандартам (або при необхідності коригування самих стандартів).

При управлінні ризиками використовують два типи стандартів: оцінки результатів і оцінки діяльності.